

Rocznik Kognitywistyczny V/2011
DOI 10.4467/20843895RK.12.004.0408
s. 33–42

AGNIESZKA DZIOB, PAULINA ŁAZAREWICZ
Uniwersytet Wrocławski, Politechnika Wrocławska

SłowoSieć jako narzędzie wspomagające pracę tłumacza

1. SłowoSieć – polski wordnet

Od ponad dwudziestu lat, to jest od czasu rozpoczęcia realizacji projektu *WordNet*¹ na Uniwersytecie Princeton, tzw. wordnety², czyli elektroniczne sieci relacji leksykalnych tworzone dla różnych języków, stanowią istotny element w dziedzinie opisu semantyki języka naturalnego. Od października 2005 roku powstaje *SłowoSieć* – wordnet dla języka polskiego³. Pierwszą wersję konstruowano w latach 2005–2008 w ramach projektu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego: *Automatyczne metody konstrukcji sieci semantycznej leksemów polskich na potrzeby przetwarzania języka naturalnego*. Jej kontynuacja w postaci wersji drugiej powstaje od 2009 roku w ramach projektu MNiSW: *Konstrukcja zasobów leksykalnych przez rozpoznawanie relacji semantycznych na podstawie danych morfosyntaktycznych i semantycznych w korpusach tekstu*. Autorem i wykonawcą prac jest Grupa Technologii Językowych G4.19 Politechniki Wrocławskiej⁴.

¹ Zob. <http://wordnet.princeton.edu> (dostęp: 1.04.2011). Konstruowany dla języka angielskiego od 1985 roku pod kierunkiem George'a A. Millera jest najstarszym i największym z wordnetów, pierwowzorem wszystkich innych. Zgodnie z założeniami twórców miał się stać narzędziem ułatwiającym koncepcyjne przeszukiwanie słownika [zob. Gierulski 2010, s. 3]. Rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki i przysłówki zgrupowano w zestawy „niemal” synonimów (synsety) odzwierciedlające konceptualizację pojęć. Synsety połączono z sobą za pomocą relacji leksykalnych i semantycznych.

² *WordNet* jest nazwą zarezerwowaną tylko dla projektu realizowanego na Uniwersytecie Princeton, natomiast „wordnet” to nazwa pospolita, określająca dowolną inną elektroniczną sieć.

³ Zob. <http://plwordnet.pwr.wroc.pl> (dostęp: 1.04.2011).

⁴ Grupa ta skupia naukowców, doktorantów i studentów. Funkcjonuje głównie w ramach Zakładu Sztucznej Inteligencji Instytutu Informatyki Politechniki Wrocławskiej, ale jej członkami są także osoby związane z innymi uczelniami i na stałe przebywające w Ottawie, Warszawie i Gdańsku. Do zespołu G4.19 należą również autorki niniejszej pracy. Kierownikiem projektu jest dr inż. Maciej Piasecki.

1.1. Definicja Słowosieci

Twórcy polskiego wordnetu zwracają uwagę, że trudno jednoznacznie go zdefiniować [zob. Piasecki, Szpakowicz, Broda 2009, s. 7]⁵. Poprzez *Słowosieć* należy rozumieć sieć semantycznych relacji leksykalnych dla języka polskiego, w której znaczenie jednostki leksykalnej jest opisywane poprzez umieszczenie tej jednostki w sieci powiązań wyrażających relacje znaczeniowe, w jakie wchodzi ona z innymi jednostkami. Owa sieć relacji leksykalno-semantycznych stanowi rodzaj tezauryusa elektronicznego.

Słowosieć jest budowana półautomatycznie: manualną pracę lingwistów wspomagają narzędzia informatyczne, które na podstawie analizy dużych korpusów tekstów (m.in. *Korpusu IPI PAN*) proponują automatycznie wydobyte jednostki leksykalne wraz z relacjami semantycznymi, w jakie mogą one wchodzić w użyciach języka⁶.

1.2. Struktura Słowosieci

Struktura *Słowosieci* jest zbliżona do struktury *WordNetu*. Zachowano podział na klasy gramatyczne oraz kategorie semantyczne. Innowacją w stosunku do pierwowzoru, którego struktura jest odgórna, tzn. jego twórcy wyszli od najwyższych pięt w hierarchii, jest to, iż sieć relacji budujemy w *Słowosieci* oddolnie, tzn. poczynawszy od najniższych pięt hierarchicznych, np. *cocer spaniel* > *pies myśliwski* > *pies* > *ssak*.

Podstawą struktury *Słowosieci* jest synset⁷: reprezentacja relacji synonimii, czyli zbiór jednostek leksykalnych należących do tej samej części mowy i wchodzących w te same relacje semantyczne [zob. Piasecki, Szpakowicz, Broda 2009, s. 23–25]⁸. Polisemiczne leksemy przynależą do więcej niż jednego synsetu.

Relacje leksykalno-semantyczne w poszczególnych wordnetach różnią się ze względu na specyfikę danego języka. Większość relacji *Słowosieci 1.0* zaczerpnięto z *EuroWordNetu*⁹. W *Słowosieci 2.0* rozszerzono ten zestaw relacji, biorąc pod uwagę rozbudowaną morfologię języka polskiego i mając na celu bardziej precyzyjne określanie znaczeń poszczególnych słów [zob. Maziarz, Piasecki, Rabiega-Wiśniewska, Szpakowicz 2011; Rabiega-Wiśniewska, Maziarz, Piasecki, Szpakowicz 2010].

---

⁵ *Słowosieć* bywa określana jako: 1) sieć semantycznych relacji leksykalnych; 2) tezaurus – słownik pojęciowy; 3) komputerowy słownik synonimów; 4) baza leksykalna dla języka; 5) struktura odzwierciedlająca taksonomię pojęciową; 6) zwykły słownik (kolejne opracowanie leksykograficzne).

⁶ Dzięki tej metodzie do *Słowosieci* weszły tylko te jednostki, które są faktycznie używane przez użytkowników języka polskiego i których użycie cechuje dosyć wysoka frekwencja.

⁷ Słowo powstałe w wyniku połączenia angielskich wyrazów *synonym* i *set*.

⁸ W *Słowosieci* przyjęto (za Johnem Lyonsem), iż synonimy to wyrazy, które łączy relacja hiponimii wzajemnej, co oznacza, że do synsetu nie wchodzi jednostki o różnych odcieniach znaczeniowych.

⁹ To wielojęzyczna baza danych leksykalnych obejmująca wordnety dla kilku języków europejskich: holenderskiego, włoskiego, hiszpańskiego, niemieckiego, francuskiego, czeskiego i estońskiego. Powstawała w latach 1996–1999. Poszczególne wordnety wzorowano na *WordNecie* dla języka angielskiego.

Relacje pomiędzy leksemami można zdefiniować ze względu na to, czy łączą one jednostki (mają charakter derywacyjny), czy synsety (mają charakter czysto semantyczny).

Tabela 1. Relacje jednostek w Słownosieci 2.0 (rzeczownik)

Relacja	Opis	Przykłady
Synonimia	łączy jednostki leksykalne w synsety	<i>lokum i dom</i>
Antonimia	wskazuje na każdą znaczeniową przeciwstawność między jednostkami leksykalnymi	<i>zwierzę i roślina</i> <i>kręgowiec i bezkręgowiec</i> <i>mąż i żona</i>
Synonimia międzyparadygmatica	łączy rzeczownik odczasownikowy z czasownikiem, czasownik z przymiotnikiem, rzeczownikiem z przymiotnikiem	<i>myślenie i myśleć</i> <i>żyć i życiowy</i> <i>beztroska i beztroski</i>
Nacechowanie	dla wyrazów deminutywnych, wyrazów augmentatywnych/ekspresywnych oraz istot młodych	<i>chłopak i chłopczyk</i> <i>dziewczyna i dziewczucha</i> <i>kot i kocię</i>
Żeńskość	dla nazw żeńskich wyprowadzanych z rzeczowników męskich	<i>aktor i aktorka</i> <i>nauczyciel i nauczycielka</i>
Rola	gdy rzeczownik jest derywatem odczasownikowym lub odrzeczownikowym	<i>kłamca i kłamać</i> <i>skrzypek i skrzypce</i>
Zawieranie roli	gdy czasownik jest derywatem odrzeczownikowym	<i>dyrektorować i dyrektor</i> <i>monitorować i monitor</i>
Nosiciel stanu/cechy	gdy rzeczownik jest derywatem odprzymiotnikowym; relacją odwrotną jest zawieranie stanu/cechy	<i>ślepiec i ślepy</i> <i>głupek i głupi</i>
Derywacyjność	łączy derywaty synchroniczne reprezentujące procesy mniej regularne	<i>ołowica i ołów</i>
Fuzzynimia	relacja nieokreślona	<i>tort i urodziny</i>

Źródło: Maziarz, Piasecki, Szpakowicz, Rabiega-Wiśniewska 2011.

Najważniejszymi relacjami są synonimia oraz hiperonimia i hiponimia. Synset uznaje się za zdefiniowany wtedy, gdy posiada on hiperonim bądź jest meronimem dla jakiegoś holonimu. Jeśli chodzi o nazwy własne, to są one wprowadzane do Słownosieci tylko wtedy, kiedy mają potwierdzone derywaty pospolite (np. *Polska* i *pol-ski*). Na koniec należy zaznaczyć, że struktura kategorii semantycznych i pięter hierarchii w tworzonej sieci relacji leksykalnych ma odpowiadać użytkownikowi języka z wykształceniem średnim.

Tabela 2. Relacje synsetów w *Słownosieci 2.0* (rzeczownik)

Relacja	Opis	Przykłady
Hiperonimia/ hiponimia	relacja nadrzędności i podrzędności; jest ona odwrotna	skoro <i>owoc</i> jest hiperonimem <i>jabłka</i> , to <i>jabłko</i> jest hiponimem <i>owocu</i>
Holonimia/ meronimia	relacja częściowości/całościowości; nie zawsze jest ona odwracalna	<i>las</i> jest holonimem <i>drzewa</i> , <i>drzewo</i> zaś nie zawsze jest meronimem <i>lasu</i>
Bliskoznaczność	łączy leksemy o różnych rejestrach stylistycznych	<i>ślonina</i> i <i>szpyrka</i> <i>szkoła</i> i <i>buda</i> oraz <i>sztuba</i>
Mieszkaniec	relacja o charakterze derywacyjnym; określa bycie mieszkańcem/obywatelem jakiegoś kraju, regionu, miasta	<i>Polak</i> i <i>Polska</i> <i>wrocławianin</i> i <i>Wrocław</i>

Źródło: Maziarz, Piasecki, Szpakowicz, Rabiega-Wiśniewska 2011.

2. Przekład – definicja i problem ekwiwalencji

W niniejszej pracy przekład jest definiowany, za Jerzym Pieńkosem, jako struktura językowa: „Niezależnie od prezentowanych dotychczas w literaturze przedmiotu normatywnych teorii przekładu oraz zasad techniki przekładu, przekład jest i zawsze będzie zagadnieniem lingwistycznym, zderzają się w nim bowiem dwa języki, dwa ważne systemy językowe i stylistyczne” [Pieńkos 1993, s. 18].

Należy w tym miejscu dodać, że przekład można rozumieć w sposób dwojaki: albo jako proces, albo jako rezultat tego procesu (wytwór). Jeśli przyjmiemy, że przekład jako wytwór jest strukturą językową, to proces przekładu jest porównywaniem struktur (w sferze *langue* i *parole*). Struktury te muszą w jakimś stopniu od siebie zależeć, aby przekład w ogóle był możliwy. Stwierdzenie, że aby dokonać przekładu, wystarczy znać bardzo dobrze oba języki (język oryginału i przekładu), byłoby zbyt dużym uproszczeniem. Tłumacz bowiem musi przekazać odbiorcy „fragment świata zawartego w dziele oryginalnym” [Pieńkos 1993, s. 13]. Jak pisze Jerzy Pieńkos, formy językowe, za pomocą których dokonywany jest przekład tej rzeczywistości, nie zawsze są takie same w obu językach (oryginału i przekładu), „dlatego zadanie tłumacza polega nie na odtwarzaniu lub przetwarzaniu poszczególnych elementów oryginału, lecz na uchwyceniu ich funkcji i na oddaniu w przekładzie za pomocą odpowiednich substytutów i ekwiwalencji takich samych elementów języka oryginału” [Pieńkos 1993, s. 20].

Zagadnienie ekwiwalencji jest problemem bardzo złożonym i obejmuje nie tylko poziom językowy, ale także poziom tekstu. Definicja przekładu jako struktury wymusza jednak ograniczenie się do sfery języka.

3. Trudności w przekładzie (na poziomie leksykalnym)

W niniejszej pracy przyjmuje się klasyfikację problemów w tłumaczeniu, wynikających z budowy języka, za Alicją Pisarską i Teresą Tomaszewicz [1996], które definiują te problemy w odniesieniu do trzech poziomów języka: leksykalnego, morfologiczno-składniowego oraz stylistycznego.

Poniższa tabela prezentuje trudności pojawiające się w pracy tłumacza na poziomie leksykalnym. Wynikają one z braku ekwiwalencji leksykalnej w języku polskim i angielskim:

Tabela 3. Trudności mogące się pojawić w pracy tłumacza, wynikające ze specyfiki pola leksykalnego języków

Źródło problemów tłumacza	Przykłady
Problemy w zakresie słownictwa	
Słotwórcza budowa wyrazu	pol. <i>pragnąć</i> – <i>pragnienie</i> (jako <i>gerundium</i> ; ang. <i>to desire</i> – nie ma odpowiednika)
Polisemia	pol. <i>pragnienie</i> (<i>gerundium</i> ; ang. nie ma odpowiednika) pol. <i>pragnienie</i> ('uczucie suchości w ustach'; ang. <i>thirst</i>) pol. <i>pragnienie</i> ('życzenie, potrzeba', ang. <i>desire</i>)
Nieregularności w kombinacjach słownych	pol. <i>gotować zupę</i> – <i>ugotować zupę</i> , <i>gotować wodę</i> – <i>zagotować wodę</i>
Brak odpowiednich jednostek leksykalnych	pol. <i>kotka</i> – ang. <i>she-cat</i>
Problemy w zakresie jednostek leksykalnych	
Funkcjonowanie w języku skrzydlatych słów i podobnych jednostek, nieprzekładalnych w sposób dosłowny	pol. <i>wziąć byka za rogi</i> , <i>palić za sobą mosty</i>
Problemy w zakresie informacji leksykalnej	
Informacja referencyjna związana z aktualizowaniem się znaczenia w kontekście	
Informacje dodatkowe (o charakterze diachronicznym, dialektalnym, informacje o rejestrze językowym lub użyciu artystycznym, o nacechowaniu emocjonalnym)	pol. <i>pyry</i> – poznańskie określenie ziemniaków pol. <i>kot</i> – <i>kocur</i> , <i>kocisko</i> , <i>kotek</i> , <i>koteczek</i> (mnogość tego typu wyrazów w języku polskim wynika z jego rozbudowanego słownotwórstwa; język angielski stosuje zwykle formy opisowe)

Źródło: Pisarska, Tomaszewicz 1996, s. 91–111.

4. *Słowosieć* jako narzędzie wspomagające pracę tłumacza

Ukazując *Słowosieć* jako narzędzie pomocne w pracy tłumacza, autorki przyjmują następujące założenia:

- a) tłumacz zna polski język i kulturę w stopniu umożliwiającym dobranie najlepszego ekwiwalentu leksykalnego z kilku podanych form językowych;
- b) tłumacz zna gramatykę języka polskiego w stopniu umożliwiającym zrozumienie zjawiska derywacyjności;
- c) *Słowosieć* jest traktowana jako narzędzie wspomagające proces tłumaczenia (nie zastąpi tłumacza).

Pomocne przy radzeniu sobie z trudnościami polskiego słowotwórstwa mogą być następujące relacje *Słowosieci*: synonimia międzyparadygmatyczna, nacechowanie, żeńskość, rola/zawieranie roli, stan/cecha (zawieranie stanu/cechy), derywacyjność, np.:

(1) *łepetynka* _[deminutivum] > *łepetyna* _[bliskoznaczność] > *głowa*

(2) *posłanka* _[żeńskość] > *poseł*

(3) *niedźwiedziątko*|*niedźwiadek* _[hiponimia] > *istota młoda*|*młodzian*

niedźwiedziątko _[istota młoda] > *niedźwiedź*

(4) *smarkaty* {1}

_[hiponimia 1] > *mały*|*niedorośły*

_[hiponimia 2.] > *mały*|*niedojrzały*

_[cecha] > *smarkacz*

W przykładzie (1) wyraz pochodny odsyła do podstawy słowotwórczej, która, ze względu na znaczenie, może być równie mało znana, jak jednostka pochodna. Konieczne w tym wypadku jest odwołanie się do dalszych powiązań relacyjnych, dzięki którym tłumacz może odczytać znaczenie konkretnej jednostki z tekstu. W przykładzie (2) jednostką podstawową jest *poseł* – wyraz często używany w języku polskim (feminatyw *posłanka* jest stosowany zamiennie z *pani poseł*). *Niedźwiedziątko* z przykładu (3) jest rzadziej stosowane niż *niedźwiadek*, jednak w *Słowosieci* wiąże je relacja synonimii, która wyjaśnia znaczenie jednostki. Ponadto obie z nich są powiązane relacją istoty młodej z *niedźwiedziem*, która ostatecznie rozwiewa mogące się pojawić wątpliwości. W przykładzie (4) pokazano jednostkę, której hiperonimy są zbyt ogólne, by mogły ją definiować, jednak relacja jednostkowa cechy wskazuje dokładnie, że bycie *smarkatym* jest cechą *smarkacza*. Jednak podobnie jak w przykładzie (1) użytkownik *Słowosieci* może potrzebować wiedzy o relacjach, jakie wiąże *smarkacza* z innymi jednostkami języka, ponieważ jest to wyraz rzadko używany.

W żadnym tekście wyraz nie występuje w izolacji, lecz w otoczeniu innych wyrazów, które stanowią dla niego kontekst aktualizujący jego określone, konkretne znaczenie. Jednostki polisemiczne mogą być takimi w słowniku, w którym wyraz został wyabstrahowany z kontekstu. *Słowośieć* pozbawiona jest tej wady tradycyjnego słownika. Problem polisemii nie istnieje w niej. Słowo, które jest polisemiczne w języku polskim, w *Słowośieci* będzie miało formę dwóch lub kilku jednostek, każda z nich reprezentować zaś będzie inne znaczenie. Na podstawie otoczenia wyrazu w tekście tłumacz musi odgadnąć, o jakie znaczenie chodzi. Pomocne są wszystkie relacje w *Słowośieci*, jednak najbardziej synonimia, bliskoznaczność, hiperonimia/homonimia oraz meronimia/holonimia, np.:

- (5) *różyczka*
- {1} > *choroba zakaźna*
[hiponimia]
- {2} > *róża*
[deminutivum]
- {3} > *ozdoba*
[hiponimia]
- {4} > *kalafior*
[meronimia 1]
- > *brokuł*
[meronimia 2]

Powyższe przykłady pokazują, w jaki sposób w *Słowski* rozwiązano problem polisemii wyrazów. Należy zaznaczyć, że na podstawie powiązań relacyjnych, jakie zostały pokazane powyżej, nie można odczytać dokładnego znaczenia danej jednostki. Na przykład *różyczka* {1} to w *Słowski* choroba zakaźna – i tylko tyle. *Słowski* nie definiuje, jakie są jej objawy, skutki ani kto jest najbardziej narażony na zachorowanie na nią. Na podstawie samej tylko definicji relacyjnej nie można przetłumaczyć tego wyrazu. Niewykluczone jednak, że ze *Słowski* będzie chciał skorzystać tłumacz z regionu świata, w którym o różyczce ani o podobnej chorobie nigdy nie słyszano. Na podstawie definicji relacyjnej tłumacz będzie mógł znaleźć ekwiwalent *różyczki* istniejący w jego języku i znany w jego kulturze.

W przypadku problemów ze znaczeniem skrzydlatych słów szczególnie pomocne dla tłumacza mogą się okazać relacje synonimii, hiperonimii/homonimii oraz blisko-znaczności, np.:

- (6) *niewierny Tomasz|sceptyk|niedowiarek*
           > *człowiek oceniany niejednoznacznie*
 [hiponimia 1]
           > *człowiek charakteryzowany ze względu na jedną wyraźną cechę*
 [hiponimia 2]

- (7) *tępak|barania głowa|kapuściana głowa|osła głowa|barani łeb|kapuściany łeb|pusta głowa|osli łeb|zakuta pała|pusta pała|zakuty łeb* > *głupek*
[bliskoźnaczność]

W przykładzie (6) żadna z relacji hiponimii nie wskazuje na znaczenie idiomu. Zwroty *człowiek oceniany niejednoznacznie* i *człowiek charakteryzowany ze względu na jedną wyraźną cechę* są zbyt ogólne, by mogły aktualizować konkretne znaczenie jednostki. Problem rozwiązuje synonimia, która dokładnie wskazuje, że *niewierny Tomasz* to inaczej *niedowiarek|sceptyk*. W przykładzie (7) jednostki o niższej frekwencji są połączone z jednostką powszechniejszą relacją bliskoźnaczości. Relacja ta wskazuje, że wyrażenia *zakuty łeb* i *głupek* należą do różnych rejestrów stylistycznych. W standardowych słownikach w podobnych przypadkach pojawiają się kwalifikatory pokazujące różnice w odcieniach znaczeniowych. Twórcom *Słownosieci* towarzyszyło założenie, by te różnice uwypuklić (czemu ma służyć relacja bliskoźnaczości), a nie szczegółowo definiować, dlatego komentarze do jednostek są niewidoczne dla użytkownika.

W przypadku tekstów tłumacz dysponuje kontekstem, co znacznie ułatwia dobór najlepszego ekwiwalentu. Obrazuje to następujący przykład:

(8) *Za wcześnie na **fiutka** albo **myszkę**, nie widać*¹⁰ (opis sytuacji: przeprowadzono USG ciąży, na podstawie którego wyznaczono termin porodu, jednak aparat nie pokazał żadnych oznak płci).

Tłumacz Google zaproponował następującą wersję tłumaczenia: *It's too early too **fiutka** or **mouse**, you can't see*¹¹. Przetłumaczone automatycznie zdanie wskazuje, że tłumacz-człowiek mógłby mieć problemy z wyrazami *fiutek* oraz *myszka*. W internetowym słowniku polsko-angielskim i angielsko-polskim *Getionary*¹² pojawiają się następujące ich znaczenia: informatyczne (*mouse*), zoologiczne (*mouse*) oraz *myszka* jako znamię (*mole*). Brak znaczenia *myszki* jako pieszczotliwego określenia narządów płciowych żeńskich. Hasło *fiutek* się nie pojawia. *Fiut* natomiast jest definiowany jako: męski narząd płciowy (*dick, prick*), wulgarne określenie męczyzny (*dick*). *Fiut* i *dick* to wyrazy wulgarne, obraźliwe. Nie można ich użyć, mówiąc o genitaliach chłopca, który ma się urodzić.

Pomoc *Słownosieci* w tym wypadku polegałaby na wskazaniu powiązań relacyjnych obu leksemów. Pojawia się w niej, w przypadku *myszki*, znaczenie biologiczne, nieujęte w słowniku. Synset zawierający tę jednostkę jest połączony z synsetem *narządy płciowe żeńskie zewnętrzne|srom* bliskoźnaczością (co wskazuje na różnice w odcieniach znaczeniowych, niemające charakteru derywacyjnego). To mogłoby naprowadzić tłumacza (znającego kontekst wypowiedzi, czyli badanie USG i oczekiwanie na narodziny dziecka) na angielski ekwiwalent *pussy*. *Fiutek* jest natomiast połączony z jednostką *fiut* relacją deminutywności, co oznacza, że *fiutek* to mały *fiut* lub pieszczotliwie *fiucik*. Angielskim ekwiwalentem może być np. leksem *willy*. Zdanie w przekładzie brzmiałoby więc następująco: *It's too early too **pussy** or **willy**, you can't see*.

Powyższy przegląd nie wyczerpuje możliwości wykorzystania *Słownosieci* w pracy tłumacza dokonującego przekładu z języka polskiego na angielski, a jedynie wskazuje, że polski wordnet jest narzędziem przydatnym w tym zakresie praktyki językowej.

¹⁰ <http://korpus.pl/> (dostęp: 1.04.2011).

¹¹ <http://translate.google.pl/> (dostęp: 1.04.2011).

¹² www.getionary.pl (dostęp: 1.04.2011).

Podsumowanie

Poniższa tabela prezentuje zalety i wady wykorzystania *Słownosieci* jako narzędzia wspomagającego pracę tłumacza:

Tabela 4. Zalety i wady wykorzystania *Słownosieci* w pracy tłumacza

Zalety	Wady
Jest największym tezaurem języka ogólnego dla języka polskiego (obecnie baza liczy ok. 80 tys. jednostek). W planowanym efekcie końcowym (tj. do 2015 roku) ma on liczyć 240 tys. jednostek.	Baza jest aktualizowana sukcesywnie, w miarę rozbudowy, co kwartał (nie wszystkie jednostki, które znajdują się w bazie, są dostępne dla użytkownika przez stronę WWW).
Słownik deskryptywny (tworzony na podstawie korpusów tekstów), a nie normatywny: zawiera także leksemy uznane za wulgarne i pochodzące ze slangu.	Na obecnym etapie rozbudowy dostępne są głównie leksemy rzeczownikowe, w mniejszym stopniu inne części mowy (aktualnie trwają prace nad czasownikiem).
Zawiera słownictwo specjalistyczne, o ile występuje ono w korpusach tekstów (wskaźnik użycia: powyżej 10 wystąpień).	Do bazy <i>Słownosieci</i> nie wchodzi nazwy własne.
Planowane jest rzutowanie na <i>Princeton WordNet</i> : powstanie tezaurs dwujęzyczny (polsko-angielski).	Brak kwalifikatorów – jedynym wskaźnikiem nacechowania stylistycznego jest relacja bliskoznaczności, łącząca synset nacechowany z neutralnym. Planuje się dodanie definicji synsetów i opatrzenie ich kwalifikatorami.
Rozbudowane relacje derywacyjne umożliwiają odczytanie znaczenia derywatów na podstawie znaczenia ich podstaw słotwórczych (w przekładzie z języka polskiego na obcy) lub wybranie odpowiedniego derywatu do tłumaczonego tekstu (w przekładzie z języka obcego na polski).	Zasób słownictwa specjalistycznego jest niewielki.

Źródło: opracowanie własne.

Słownosieć nie jest zwykłym słownikiem. Nie podaje się w niej znaczenia słów, ale relacje, w jakie te słowa wchodzą z innymi słowami w strukturze języka. Dlatego *Słownosieć* nie może być przydatna przy tłumaczeniu dosłownym, jest natomiast bardzo pomocnym narzędziem przy tłumaczeniu funkcjonalnym, w którym dużo ważniejsze

od konkretnych znaczeń słów są ich funkcjonalne odpowiedniki w dwóch porównywanych językach.

BIBLIOGRAFIA

- Derwojedowa M., Piasecki M., Szpakowicz S., Zawisławska M., Broda B. (2008). *Words, Concepts and Relation in the Construction of Polish WordNet*, <http://www.plwordnet.pwr.wroc.pl/main/content/files/publications/gwc08-plWN-paper.pdf> (dostęp: 1.04.2011).
- Gierulski M. (2010). *Wordnet. A Lexical Database for the English Language*, <http://www.mimuw.edu.pl/~awojna/SID/referaty/gierulski/Wordnet.pdf> (dostęp: 1.04.2011).
- Hejwowski K. (2006). *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Maziarz M., Piasecki M., Rabiega-Wiśniewska J., Szpakowicz S. (2011). *Opis relacji leksykalno-semantycznych w Słownosieci 2.0*. Tekst wewnętrzny, nieopublikowany.
- Maziarz M., Piasecki M., Szpakowicz S., Rabiega-Wiśniewska J. (2011). *Semantic Relations among Nouns in Polish WordNet Grounded in Lexicographic and Semantic Tradition*. „Cognitive Studies” 11, s. 161–182.
- Piasecki M., Szpakowicz S., Broda B. (2009). *A Wordnet from the Ground Up*. Wrocław: Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej.
- Pieńkos J. (1993). *Przekład i tłumacz we współczesnym świecie. Aspekty lingwistyczne i pozalingwistyczne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pisarska A., Tomaszewicz T. (1996). *Współczesne tendencje przekładoznawcze*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Adama Mickiewicza.
- Rabiega-Wiśniewska J., Maziarz M., Piasecki M., Szpakowicz S. (2010). *Opis relacji leksykalno-semantycznych w Słownosieci 2.0*. Tekst wewnętrzny, nieopublikowany.
- Zawisławska M., Piasecki M., Szpakowicz S., Derwojedowa M. (2007). *Relacje w polskim WordNecie (WNPl)*, http://plwordnet.pwr.wroc.pl/main/content/files/publications/relacje_v5rc02.pdf (dostęp: 1.04.2011).

plWordNet as a Tool for Supporting the Translator's Work

The goal of this article is to show the usefulness of plWordNet in the translator's work, and more – in the manual translation, computer-aided. Due to space restriction the article is limited to discussion of translations from Polish into English made by a native speaker of English, who knows the Polish language and culture at the advanced level. The text consists of four chapters. Two parts consider the methodological issues. In the first part the authors present the definition and the structure of plWordNet, in the second part – the essence of translation as a linguistic structure. The third part presents the difficulties, which may arise during the translation. In the fourth part the authors discuss, how the linguistic material collected in plWordNet can be helpful in solving some lexical problems.